

WEGVANGEN

* *introdactie*

Met dit wat ongebruikelijke Nederlandse woord¹ ‘ontvangen’ we het Hebreeuwse werkwoord JáRàSh (יָרַשׁ), waarvan de stam bestaat uit de medeklinkers: J (Jod = י), R (RéSh = ר) en Sh (Shin = ש). Het wordt meestal vertaald met ‘(erfelijk)in bezit nemen’ of ‘in bezit krijgen’. U, lezer/es, hebt dit werkwoord gelezen in Psalm 25 vs 13:

de-lichaamziel-zijner
 in-'t-goeddoende
 aan't-vernachten;
 en-de-kiemling-zijner
is-aan't-wegvangen
 land!

Van dit werkwoord zijn nog een aantal andere woorden afgeleid. Eén daarvan, het zelfstandig naamwoord RèShèT (רֶשֶׁת), dat meestal met ‘(vang-)net’ wordt vertaald, las u reeds in Psalm 25 vs 15:

De-wel-ogen-mijner
 steevast
 naar-die-JHWH-van-Israël;
 ja
 hij
 is-aan't-doen-uittrekken
 vanuit-de-**wegvang**
 de-voetebenen-mijner!

Vooraf het werkwoord komt veel voor in TeNaCh in die passages, waarin de belofte aan Israël aangaande het land Kanaän en het binnentrekken daarvan ter sprake komt. Wie de teksten nagaat, waarin dit werkwoord in deze context voorkomt, bemerkt, dat de Nederlandse begrippen ‘bezitten’, ‘bezetten’, en ook ‘erven’ de nadruk leggen bij het *resultaat* aan de handeling, terwijl in het Hebreeuwse werkwoord de nadruk ligt op de *handeling* zelf en op de aard van die handeling. Het Nederlandse woord ‘vangen’² komt er dichtbij. Het roept zowel een uiterst actieve handeling als een meer passieve geconcentreerdheid op.

Op de volgende bladzijden gaan we achtereenvolgens na:

- het bereik van het Hebreeuwse werkwoord en zijn afleidingen;
- de verantwoording van onze vertaling;
- het bereik van het Nederlandse woord ‘vangen’;
- de vernederlandsing van de besproken hebreeuwse woorden;
- de gevolgen voor de betekenis, het taalgebruik en de (bijbelse) theologie.

---

1. Van Dale noemt het wel en omschrijft: vangende wegnemen - maar zie verder onder “het bereik van het Nederlandse woord”.

2. Ook het Nederlandse woord ‘grijpen’ komt dichtbij het Hebreeuws; zie “Een ontmoetingsgegelgenheid gezocht” ofwel *Met Simson bij de Filistijnen* (A.K.van Kooij, Maastricht 2003), blz. 188 e.v..

* het bereik van het Hebreeuwse werkwoord en zijn afleidingen³.

Over de etymologie geeft H.H.Schmid in THAT⁴ een goed overzicht. Hij gaat uit van 'erven' als oorspronkelijke betekenis, maar stelt, dat deze betekenis in het gebruik op de achtergrond is geraakt en is veralgemeniseerd tot 'in bezit nemen'. Maar of met het Nederlandse begrip 'bezit' dit Hebreeuwse woord adequaat weer te geven is, is de vraag; een vraag die we in dit onderzoek, zoals al gezegd, ontkennend zullen beantwoorden. dat geleedt eveneens van de notie 'erven'. We beginnen met het werkwoord.

Het komt vooral voor in de Qal en de Hiph'il; daarnaast enkele keren in de Niph'al en de Pi'el.

Bij de **Qal**⁵ noemt GB

1. in bezit nemen -met de toevoeging "met geweld". Enkele karakteristieke teksten, waarin (het) land het object is:

Deut.1:8⁶:

SV: Zie, Ik heb dat land gegeven voor uw aangezicht⁷; gaat⁸ daarin en **bezit erfelijk** het land, dat.....

ML: Siehe da, ich habe euch das Land, das vor euch liegt, gegeben; gehet hinein und **nehmet es ein**, das.....

JKV: Behold, I have set the land before you; go in and **possess** the land, that.....

DM:Regardez, j'ai mis devant vous le pays; entrez et **possédez** le pays, que.....⁹

Vg: En¹⁰, *inquit*¹¹, tradidi vobis; ingredimini et **possidete** eam, super qua.....

LXX: .....κληρονομησατε την γην.....¹²

-
3. Zie ook "Een ontmoetingsgelegenheid gezocht" ofwel *Met Simson bij de Filistijnen* van A.K.van Kooij, Maastricht 2003 blz. 188-190, waar dit werkwoord wordt besproken in verband met de geschiedenis van Simson in Richt.13-16.
4. THAT, Band I, S.778/779.
5. We volgen globaal de indeling van GB. KB begint met de betekenis 'betreden' (van de wijnpers) en neemt aan dat dit 'persen' etymologisch de grondbetekenis is. Maae H.H.Schmid wijst dat af (zie THAT 780/781) en wij volgen hem hierin.
6. Bij deze eerste tekst geven we weer een overzicht van de belangrijkste vertalingen. Bij de volgende teksten doen we dat alleen dan wanneer de weergave in één of meer van die vertalingen sterk afwijkt.
7. Hebr. לְפָנַיִם / LiPh^oNéJKèM; Het Hebreeuwse woord פָּנַיִם / PáNíeJM wordt meestal met 'aangezicht' vertaald; in het Nederlands kennen we het als het Amsterdamese woord 'ponem'. Het Hebreeuwse woord is afgeleid van het werkwoord פָּנָה / PháNáH, dat 'wenden' betekent. In het woord PaNíeJM (Ponem) gaat het dus vooral om een 'toewending'. We stellen daarom voor het te vertalen met 'vertegenwending' (zie "Een ontmoetingsgelegenheid gezocht" ofwel *Met Simson bij de Filistijnen* van A.K.van Kooij, Maastricht 2003 blz.145 e.v.). Het land wordt Israël gegeven om 'zich daar te vertegenwendingen'.
8. Hebr. בָּאוּ BoAuW van het werkwoord בָּא / BoA, dat 'komen' betekent.
9. Sg: Voyez, j'ai mis le pays devant vous; allez, et **prenez possession** du pays, que...
10. = ziedaar
11. = zei hij; het ontbreekt in de Hebreeuwse tekst.
12. klèronomèsate tèn gèn. Dit Griekse werkwoord, dat vooral in het NT voorkomt en betrekkelijk weinig in het klassieke en koinè-Grieks, wordt meestal vertaald met 'mee erven'. Toch heeft het eerste deel van dit werkwoord, klèros, met een steen als lotsteen met een naam en vandaar als deel bij een verdeling te maken. Het tweede deel, nomeoo, betekent 'wettigen' het gaat in het Grieks dus om het nemen van/ krijgen van een wettig deel bij een verdeling. dergelijke verdelingen vonden vaak plaats na het overlijden van de eigenaar en zo komt de betekenis 'erven' in zicht. Maar met deze betekenis, wordt de functie van het Griekse woord te veel verschoven en dat geldt ook voor het Hebreeuwse woord JáRàSh.

BR:ich gab das Land vor euch hin, kommt und **ererbet** das Land, das.....¹³
 Fox:

Chouraqui.....
 Oussoren.....

Dezelfde woorden vinden we in Jer.32:23. De SV, BR, en..... brengen de notie 'erven' aan in hun vertaling. In deze context komt het werkwoord in de Qal nog vele malen voor, vooral in het boek Deuteronomium, maar ook b.v. Amos 2:10:

SV:.....opdat gij het land van den Amoriet **erfelijk bezat**.

In Deut.2:24 komt ook de strijd om het bezit aan de orde::

SV:.....zie Ik heb..... zijn land in uw hand gegeven; begint¹⁴ **te erven**, en laat u met hen in in den strijd.

BR:.....beginn, **erbnimm**.....

*Deze teksten brengen ons, lezers van TeNaCh, in het hart van de geschiedenis van Israël, n.l. de belofte van het land, waar Abraham heen was getrokken, en de intocht en vestiging in dat land Kanaän. Aan de ene kant wordt duidelijk uitgesproken, dat God dit land aan Abraham en aan zijn zoon Izaäk en aan diens zoon Jakob en diens tot twaalf stammen uitgroeïende zonen **geven** zal, anderzijds heeft Abraham de opdracht dat land te door kruisen beter over te steken en Israel om dit land binnen te gaan en het te nemen en dat wil zeggen: uit Gods hand **aan te nemen**(te ontvangen) en het de "Amoriet" te **ontnemen** met alle moeite en strijd vandien. Uit dit ene woord blijkt hoe gecompliceerd en tegenstrijdig de verhouding is van het volk Israël en deze kuststrook plus het achterland tot het stroomgebied van de Jordaan. Israël heeft geen ander "recht" op dit stuk land dan dat van een geschenk van God en met dit geschenk is onlosmakelijk en ook overbiddelijk een ethische opdracht verbonden. Deze ethiek, beschreven in de Torah, betreft niet alleen de onderlinge verhoudingen binnen Israel, maar de verhouding tot de bijwoners en de vreemdelingen, tot de volken om hen henn, tot de dieren en tot de gewassen. Met andere woorden: het land is geen neutraal gebied, waar israel de vrijheid heeft om een eigen samenleving in te richten. het land is een gekwalificeerd gebied, aangelegd op het goede en daarom uiterst kwetsbaar¹⁵. Het mag betreden worden, maar niet vertreden, het vergt dienstbaarheid den verdraagt geen uitbuiting. Of Israel 'recht' op dit land heeft, moet blijken uit de manier waarop elke generatie er leeft. Het is geen natuurlijk rfecht, laat staan een natuurrecht; het is ook geen 'erf'-recht. En al deze noties zijn als het ware in dit ene Hebreeuwse woord JÁRÀSh opgeslagen. Omdat het Hebreeuwse begrip ÀÈRÈTs zowel het concrete beloofde land betekent, als het woord is voor bewoonbaar land in het algemeen, dient het ook de verhouding van welk volk dan ook tot zijn woongebied te bepalen, ja de verhouding van de mens tot de aarde.*

13. F.Baader vertaalt: Sehe, ich gab euch angesichts das Erdland. Kommet und **errechtet** das Erdland, das..... Hij vertaalt dit werkwoord met 'errechten' en omschrijft dit met 'rechtmäszich übernehem. Hij blijft zo ook dicht bij het Griekse klèrènomeoo Maar zie voetnoot 253 op blz.188 in "Een ontmoetingsgelgenheid gezocht" (Maastricht 2003).

14. Hebr. הָלַל / HàCHÉL, van het werkwoord הָלַל / CHÁLàL, dat sterker dient te worden vertaald. Zie "Een ontmoetingsgelegenheid gezocht"(Maastricht 2003) blz. 127-129, waar voor alle vormen en afleidingen de vertaling 'aanpakken' wordt voorgesteld.

15. Zie hierover G.von Rad, Theologie des Alten Testaments en vele anderen (onder wie Martin Buber, Th.Vriezen, Karl Barth, F.H.Breukelman enz.).

In de laatste hoofdstukken van Jesaja krijgen deze woorden een messiaans accent: Jes.60:21:

SV: En uw volk zullen allen tezamen rechtvaardigen zijn, zij zullen in eeuwigheid de aarde **erfelijk bezitten**.....

Vg: .....in perpetuum **hereditabunt**¹⁶ terram.....

Zie ook Jes.65:9. en ook Psam 25:13 en Psam 37:9,11,22,29. Deze teksten klinken door in Jezus uitspraak in de bergrede in Mattheus 5::5:(SV) Zalig zijn de zachtmoedigen; want zij zullen de aarde **beërven**¹⁷.

Deze betekenis wordt ook aangehouden in teksten zoals Gen.15:3(zie ook vs 7,8):

SV:Voorts zeide Abram: Zie, mij hebt Gij geen zaad¹⁸ gegeven; en zie de zoon van mijn huis **zal mijn erfgenaam zijn**¹⁹.

en Gen.21:10:

SV:.....want de zoon dezer dienstmaagd zal met mijn zoon Izaäk niet **erven**.

en Lev.25:45 en 46

SV:.....en zij(de gekochte slaven²⁰) zullen u tot een bezitting zijn²¹.

En gij zult u tot bezitters over hen stellen²² voor uw kinderen na u opdat ze de bezitting²³ **erven**.

LXX: .....εστωσαν υμιν εις κατασχεσιν.....και καταμεριετε αυτους τοις τεκνοις υμων μεθ 'υμας και εσονται υμιν κατοχιμοι.....²⁴

BR: und die seien euch in Hufenhörigkeit.

ihr mögt sie euch zueignen, euren Kindern nach euch zu **erben** als Hufenzugehör²⁵.

en Num.27:11:

-
16. = zullen erven.
17. Grieks: klèronòmèsousin, zie voor de betekenis hierboven.
18. Zie het hiervoor besproken woord: 'kiemling'.
19. Hebr. יִרְשָׁ אֶתִי / JóWRéSh AoTieJ, letterlijk: hij zal erfelijk bezitten mij.
20. De עֲבָדָ / "èBèD (=hieerdienaar) en אָמָה / AámÁH (meestal parallel van "èBèD = heerdienster) uit vs 44.
21. van אָחַז / AáChàZ, dat 'grijpen' betekent; 'opgegrepenen' zou dus kunnen; de vertaling 'tot een bezitting zijn' dient daarom vermeden te worden.
22. van het werkwoord נָחַל / NáChàL, dat in deze Hithpa'el beter kan worden vertaald met: 'zich toeëigenen'.
23. van אָחַז / AáChàZ = grijpen.
24. kai esontai kataschesin: dit Griekse woord is te omschrijven als 'onderworpen bezit'. In Hand.7:5 gebruikt Stefanus dit woord in zijn grote verdedigingsrede, als hij daarin Gen.15:3 citeert, en in Hand 7:45, waar hij de geschiedenis van de intocht onder Jozua typeert als een 'onderwerping (NBG) van de heidenen'.
.....kai katamerieite: van katamerizoo, dat 'verdelen' betekent.
autous tois teknois humoon meth'humas kai esontai humin katochimoi: ook dit woord moet hier de betekenis hebben van 'vastgehouden'. De LXX vermijdt hier de notie 'erven':.
25. Hufenhörigkeit: een door BR gemaakt Duits woord, waarin het Duitse woord 'Hufe' met de betekenis van een stuk land bij een hoeve' doorklinkt.

SV: Indien ook zijn vader geen broeders heeft, zo zult gij zijn erfenis²⁶ geven aan zijn naastbestaande²⁷ die hem de naaste²⁸ van zijn geslacht²⁹ is, dat **hij het erfelijk bezitte**³⁰.

en I Kon.21:15:

SV:.....dat Izebel tot Achab zeide: Sta op, **bezit** de wijngaard van Naboth den Jizreëliet **erfelijk**, dien hij weigerde u voor geld te geven, want Naboth leeft niet, maar is dood.

Vooraf in de laatste tekst krijgt het werkwoord naast de betekenis 'in bezit nemen' tegelijk de betekenis 'iemand uit zijn/haar bezit verdrijven'. Enkele andere tekstvoorbeelden:

Num21:32:

SV: ...en hij (Mozes) **dreef** de Amoriten die daar waren, **uit de bezitting**.

ML: und **nahmen** die Amoriten die da waren **ein**.

JKV: .....and **drove out** the Amorites, that *were* there

DM:.....et en **dépossédèrent** les Amorites qui y étaient³¹

Vg: ....et **possederunt** habitatores.

LXX: ....και εξεβαλοσ τον Αμορραιον³²

BR: und **enterbte** den Amoriter den dort war³³.

Fox:

Chouraqui.....

Oussoren.....

Deze betekenis wordt aan dit werkwoord ook gegeven in Deut.2:12, 21 etc.in Deut.11:23 en in Richt.14:15³⁴

Maar in Deut 9:1; 12:2; 18:14 en vergelijkbare teksten kiezen de vertalingen, integenstelling tot de lexica, voor de eerste betekenis 'in bezit nemen' en niet voor 'uit hun bezitting verdrijven'..

Deut.31:3 bijvoorbeeld wordt aldus vertaald:

SV: De HEERE uw God zal voor uw aangezicht overgaan³⁵; Die zal deze volken van voor uw aangezicht verdelen³⁶, dat gij ze **erfelijk bezit**.

ML: .....daz du ihr Land **einnehmest**.

JKV: .....and thou **possess** them.....

DM:.....et tu **posséderait** leur pays³⁷ .....

26. Hebr.: נַחֲלָה / NàCháLáH = eigendom.

27. Hebr.: שָׂאָר / SheAéR, dat meestal met 'vlees' wordt vertaald, maar onderscheiden dient te worden van בָּשָׂר / BáSháR, het grote woord voor vlees, als woord voor het geheel van organen en spieren, afgezien van het bloed. SheAéR betekent het vlezige van mens of dier. Het krijgt de betekenis van 'verwant': 'vlees-verwant', vergelijk 'bloedverwant'. Een stamverwantschap met het Hebreeuwse woord שָׂאָר / SháAàR, dat 'resteren' betekent, is hoogst onzeker, zo niet onwaarschijnlijk. Heeft de SV dit woord in deze context wèl met dit woord verbonden?

28. Hebr. een vorm van het werkwoord קָרַב / QáRàB, dat het beste kan worden weergegeven met 'lijfna zijn'.

29. Hebr. מִשְׁפָּחָה / MiShéPáCháH, dat beter met ons woord 'familie' kan worden weergegeven; we kennen het als het (Jiddische) woord misjpoche.

30. Denk hier aan het verhaal over Ruth.

31. Sg: et chassèrent (!).

32. kai **exebalon** (= wierpen uit) ton Amorraion.

33. F.Baader: und **entrechtete** (hier dus niet 'errechtete).

34. Daar wordt deze vorm echter ook wel als een Pi'el gelezen en met 'verarmen' vertaald; zie "Een ontmoetingsgelegenheid gezocht" (Maastricht 2003) blz. 188 e.v..

35. Hebr. עָבַר / áBàR, dat 'oversteken' betekent en waarvan de naam Hebreeër is afgeleid.

36. Hebr. שָׁמַד / SháMàD = verdelen.

37. Sg: et tu t'en rendras maitre.

Vg: .....et **possebis** eas.....

LXX: .....και κατακληρονομησεις αυτους³⁸

BR: .....du sollst sie **enterben**(!).....

Fox:.....

Chouraqui.....

Oussoren:.....

Alleen BR kiest hier voor **onterven** en in Richt.14:15 voor '**auszuerben**'. Het zijn dus naar verhouding weliswaar slechts weinig teksten, waarin deze betekenis echt onontkoombaar is, maar dit accent behoort wel tot het betekenisveld van dit hebreeuwse werkwoord.

De teksten brengen ons nu niet alleen bij het thema van het in bezit nemen van het land Kanaän. Ook mensen en volken kunnen in bezit genomen worden - maar dat betekent soms tegelijk 'uit hun bezit verdrijven'. Het gaat echter ook over de overgang van bezit op kinderen en verwanten na de dood van de eerdere eigenaar. Gaat het echter over 'erven'? Want er is geen erfrecht, dat op zichzelf een verdeling regelt. Die verdeling, die overgang van bezit van de een naar de ander moet dan nog gerealiseerd worden en dat is de inhoud van het Hebreeuwse werkwoord JáRàSh.

We bespreken nu eerste de Hiph'il-vormen, omdat die op dezelfde betekenisvelden betrekking hebben. En we volgen weer GB.

Vanwege de causale betekenis van de Hiph'il geeft hij als eerste betekenis: 'in bezit geven' (eigenlijk dus 'in bezit doen nemen'). In deze betekenis komt het werkwoord echter maar weinig voor en juist niet in de Torah. We geven als voorbeeld

Richt.11:24:

SV:(Uit de rede van Jephtha tot de koning van Ammon:)

Zoudt gij niet dengene erven³⁹, dien uw god Kamos voor u **uit de bezitting verdreef**⁴⁰? Alzo zullen wij al dengenen erven dien de HEERE onze God voor ons aangezicht **uit de bezitting verdreef**.

Maar BR vertaalt 'beerben *läszt*' en het NBG vertaalt 'in bezit *gaf*⁴¹. Luther: 'einnehmen *lassen*'.

Als tweede betekenis geeft GB 'in bezit nemen', dezelfde dus als de eerste betekenis van de Qal en noemt hier 4 teksten, als eerste

Mum.14:24:

SV: .....en zijn(van Kaleb) **zal het erfelijk bezitten**.

Alle vertalingen geven deze Hiph'ilvorm zo weer Dat geldt ook voor Num.33:53 en Joz.8:7. Dat geldt weer niet voor de derde tekst, die GB hier noemt, n.l.

Richt.1:19:

SV: De HEERE was met Juda, dat hij de *inwoners van* het gebergte **verdreef**.

De SV vertaalt hier zoals ook in Richt.11:24. BR vertaalt ook hier '**enterbt**⁴², maar Luther vertaalt: dasz er das Gebirge einnahm, conform de Vulgata en de LXX in

38. kai kataklèronomèseis; dit werkwoord betekent 'door het lot verdelen'.

39. Impf.Qal van JáRàSh.

40. Impf. Hiph'il: de SV vertaalt deze vorm met de betekenis, die we hierna bespreken 'iemand uit zijn bezit verdrijven', een omschrijving die we ook bij de Qal tegen kwamen.

41. Maar Koster vertaalt 'voor jou zou onterven'.

42. F.Baader vertaalt hier **entrechtet**.

beide versies. In de vier teksten negeren zowel de lexica als de vertalingen met beide interpretaties het causale karakter van de Hiph'il t.o.v. de Qal.

De derde betekenis volgens de indeling van GB is precies dit 'verdriven'. De meeste teksten die hierbij genoemd worden, komen uit de Torah en de boeken Jozua en Richteren en hebben betrekking op het binnentrekken van Israel in Kanaän. Toch geven meerdere teksten reden om de betekenis van het werkwoord nog eens te overwegen; wat bedoelt Mozes b.v. in Deut.7:17:

SV: Zo gij in uw hart zeidet: deze volken zijn talrijker dan ik⁴³; hoe zou ik ze **uit de bezitting kunnen verdrijven?**⁴⁴

BR vertaalt weer 'enterben' en de andere vertalingen kiezen overeenkomstig. Maar de hierboven genoemde betekenis zou ook kunnen: hoe neem ik hen in bezit - en dan is nog de Hiphil genegeerd. Dezelfde vraag is te stellen bij Jozua 13, waarin de verdeling van Kanaän beschreven wordt, bv. vs 12⁴⁵, bij Richteren 1 en 2 met dezelfde thematiek, maar ook bij b.v.

Ps.44:3:

SV: Gij hebt de heidenen⁴⁶ met uw hand **uit de bezitting verdreven**, maar hen (de vaders' uit vs 2) geplant.

In verschillende samenhangen wordt telkens weer herinnerd 'aan de naties, die die-JHWH-vanIsraël, uw God (voor u uit, van voor uw aangezicht) **uit de bezitting verdreven heeft**' (Num.32:21, I Kon.14:24 etc.).

Hetzelfde woord wordt gebruikt in het lied dat Mozes zong na de doortocht door de Schelfzee en waarin hij de vijand (Egypte) laat zeggen:

Ex.15:9:

SV: De vijand zeide: Ik zal vervolgen⁴⁷, ik zal achterhalen⁴⁸, ik zal den buit delen⁴⁹, mijn ziel van hen vervuld worden, ik zal mijn zwaard uittrekken⁵⁰, mijn hand **zal ze uitroeien**.

Maar BR vertaalt: 'enterbt'⁵¹ en de LXX⁵² kiest voor κυριεω / kurieuoo = bemachtigen! En is de interpretatie van de LXX niet minstens zo waarschijnlijk? Zal het Egypte niet te doen zijn om Israel met geweld weer als slaven naar Egypte terug te brengen.

In Num.14:12 staat het werkwoord in deze Hiphilvorm weer in een andere context:

SV: Ik zal het (het volk Israël, toen het murmureerde en naar Egypte terug wilde) slaan met pestilentie en ik **zal het verstoten** en ik zal u tot een groter en sterker volk maken dan dit is.

43. Letterlijker: velen zijn deze naties (GóWJieM) *anders dan* (MiN= vandaan van) ik.

44. Vg; quomodo potero eas delere = hoe kan ik hen vernietigen. De LXX gebruikt hier εξολεθρευω / exolethreuoo, dat 'verdelgen' betekent.

45. In Joz.14 wordt die beschrijving vervolgd met behulp van het Hebreeuwse NáChàL, dat meestal met 'erven' wordt vertaald, maar eigenlijk 'zich toeëigenen' betekent.

46. Hebr. גוים / GóWJieM = naties.

47. Hebr. רָדַף / RádàPh = achtervolgen.

48. Hebr. נָשַׁג / NáSàG = bereiken.

49. Hebr. אָחַזְתִּי אֶת הַבַּיִת / AæChàLLéQ ShálàL = ik vereffen buit.

50. Hebr. אָרִיק אֶת הַחֶבֶרֶת / AàRieJQ ChàR^eBieJ = ik (ont-)loos (maak los) mijn zwaard.

51. F.Baader: entrechtet.

52. Vg: interficiet = ombrengen.

BR heeft hier weer 'enterben'⁵³. Alle andere vertalingen interpreteren hier zeer gewelddadig inclusief de LXX. De causale Hiphil klinkt nergens mee. Ook hier is echter de vraag te stellen, of de vertaling, gezien het Hebreeuwse woord, niet direct dient te verwijzen naar het al dan niet verkrijgen van het beloofde land. Tenslotte: in Zach.9:4 horen we:

SV: Zie de HEERE zal het(Tyrus) **uit het bezit stoten**.....

Dit Hebreeuwse woord bepaalt in sterke mate de verhouding van Israel tot het land, waarin het woont. Dat geldt ook voor de huidige situatie van de staat Israël. Wat zeggen deze Hiph'ilvormen⁵⁴, wanneer we vragen naar de strekking van dit Hebreeuwse woord?

De hierboven besproken reeks teksten brengen ons opnieuw bij de thematiek van de komst van Israël in Kanaän. Maar dat niet alleen, in deze vervoeging wordt het woord ook in andere samenhangen gebruikt, waarbij een verwijzing naar de eerste thematiek niet zelden moet worden aangenomen. Uit de lexica en uit de vertalingen komt naar voren, dat het woord hier nogal eens gewelddadiger wordt geïnterpreteerd. Vertalers en uitleggers laten hun interpretatie beïnvloeden door de gewelddadiger woorden van de context. Wanneer dat, zoals we zagen, lang niet altijd onontkoombaar is, dan was die gewelddadigheid evenmin - hopelijk - zo onontkoombaar in de concrete geschiedenis van de vestiging van Israel in dit land - toen en wellicht ook nu. Wanneer dit gezegd is, moet ook het andere gezegd worden: het werkwoord duidt wel op spanning: tussen Israel en de volkeren, maar ook tussen Israel en het land. Het Hebreeuwse woord en taalgebruik hier is in overeenstemming met de strekking die de gehele bijbelse boodschap van TeNaCh en evangelie verkondigt, n.l. dat het op deze aarde niet (goed) gaat zoals het gaat en dat er een keer in die gang van zaken moet komen, dat er heil dient te worden gesticht, dat daarop zowel de volkeren als de aarde in wezen is aangelegd en dat er daarom van een omkeer gesproken kan worden. Dit heil, deze omkeer bereikt ons mensen en deze aarde doordat die van Godswege worden ingebracht, in woorden, die daden zijn en in daden die woorden zijn. Deze inbreng wordt concreet in de geschiedenis van de vestiging van Israël in dit stuk land. Israel komt daar om er de wijze van menselijk samenleven te veranderen c.q. te herstellen naar wat zowel aan de aarde als aan al wat daarop leeft als levensbron, als bestemming is meegegeven, toen zij 'volzuiverd' werden, maar geschonden en zelfs bedolven raakt. Er is sprake van een confrontatie en dat typeert precies dit uiterst geladen Hebreeuwse woord JáRàSh, met name in de Hiphilvormen.

Van de twee overige vervoegingsvormen bespreken we eerst de **Niphal**. Deze komt vier keer voor en we gaan ze na. Voordat we daaraan beginnen, moeten we een beslissing nemen over de vraag of we deze vormen niet beter kunnen beschouwen als Hoph'lvormen van

het werkwoord רָשׁ / RWSH.

53. F.Baader: entrechte

54. H.H.Schmid meent, dat ze "mit dem Qal in Anwendung und Bedeutung fast identisch" zijn (zie THAT, Band I S.780) en hij deelt die mening met velen.

De vertaling luidt ‘arm zijn’⁵⁵. Het komt meerdere keren voor in de Qal en drie keer in de Hithpaleel. Deze Hithpaleel-vormen kunnen echter beter afgeleid worden van het werkwoord רָשַׁשׁ / RáShàSh, dat met ‘uitmergelen’ te vertalen is. Voor de Qalvormen van het werkwoord RWSH kan de vertaling ‘beroid’ gekozen worden, evenals voor het daarvan afgeleide zelfstandige naamwoord⁵⁶.

De vraag of de Niphalvormen van JÁRàSh als Hophalvormen van RWSH gelezen moeten worden, kunnen we laten afhangen van de context.

Dan volgen nu de teksten, waarin deze Niphalvormen voorkomen:

Gen.45:11:

SV: En ik(Jozef) zal u aldaar(in het land Gosen) onderhouden,,,,,,,,,,,,,,,,,opdat gij niet **verarmt**.....

ML:.....**verderbst**.....

JKV: .....**come to poverty**.....

DM:.....**perisses par la misère**.....⁵⁷

Vg: .....**pereas**.....

LXX:.....εκτριβηις.....⁵⁸

BR: .....**verkümmern**.....⁵⁹

Fox.....

Chouraqui.....

Oussoren.....⁶⁰

Alleen F Baader houdt met ‘entrechtet wirst’ de samenhang met JÁRàSh vast, zowel grammaticaal als in betekenis en daarmee ook de samenhang met de het grote thema van de vestiging van Jakob en zijn zonen in Kanaän. Die achten ook wij in deze tekst aanwezig.

De andere teksten staan in het boek Spreuken en daar is die thematiek afwezig, zoals b.v. in

Spreuken 23:21:

55. Er zijn nog andere hebreeuwse woorden, die met ‘arm’, ‘behoefstig’ worden vertaald:

1. אֶבְיוֹן / AèB^eJÓWN, dat het beste met ‘behoefstig’ kan worden vertaald. In de tijd van Jezus was er een religieuze gemeenschap die de ‘Ebionieten’ werden genoemd, mensen die bewust eenvoudig en in armoede wilde samen leven; een ideaal dat nadien ook in christelijke kloostergemeenschappen hoog werd gehouden.

2. דָּל / DàL, dat nog het beste overeenkomt met het nederlandse ‘arm’, ‘armoedig’.

3. מִצְטָר / MÀS^ekÉN: een niet verder afleidbaar bijvoegelijk naamwoord, dat nog een zelfstandig naamwoord kent, dat met ‘armoede’ wordt vertaald. Het is waarschijnlijk een leenwoord uit andere Semitische taal. Het bijvoegelijk naamwoord komt alleen twee keer voor in Prediker, waar het met ‘schamel’ vertaald kan worden. Het zelfstandig naamwoord komt alleen voor in Deut. 8:9: .....”een land, waarin gij niet in schamelheid uw brood zult eten.

4. עָנִי / “áNíeJ, dat is afgeleid van het werkwoord עָנָה / “áNÁH, dat ‘buigen’ betekent; het kan het beste met ‘gebogen’ worden vertaald.

56. Sommigen vermoeden op grond van een mogelijke stamverwantschap een betekenis-samenhang tussen deze twee woorden en menen dat de notie ‘arm’ deel uit maakt van het betekenisveld van JÁRàSh. Wij gaan hier noch van het één noch van het ander uit en houden het op twee gescheiden woordstammen, mede op grond van het gegeven, dat in de vormen van RWSH niet zelden een Aleph voorkomt. Daarom gaan we ook bij RSHSH uit van een apart stamwoord. Het belangrijkste argument is de functie van de eerste medeklinker, de Jod, bij JÁRàSh.

57. Sg: périras.

58. ektribès = letterlijk uit-, stuk wrijven en krijgt de betekenis van ‘(ver-)slijten’

59. F.Baader: entrechtet wirst(!).

60. SHA: verkommeren; Koster: ontberen.

SV: want een zuiper en vraat **zal arm worden**.....

Hier zou de vertaling 'berooïd raken' de context recht doen.

Tenslotte

de**Pi'el**, die alleen voorkomt in Ri.14:15 en in Deut.28:42.

In Ri.14:15 kiezen de meeste vertalingen voor 'verarmen', maar zeker dient de samenhang met de vestigingsthematiek hoorbaar blijven. De Filistijnen zijn bang dat zij, wanneer zij Simsons raadsel niet vinden, 'in zijn bezit', onder zijn invloed zullen komen.

In Deut.28:42 lezen we:

SV: Al uw geboomte en de vrucht uws lands zal het boos gewormte **erfelijk bezitten**.....

Ook in deze tekst wordt op de vestigingsthematiek gezinspeeld.

Van dit werkwoord zijn een aantal zelfstandige naamwoorden afgeleid:

1 JeRéSháH (יְרֵשָׁה), dat alleen voorkomt in

Num.24:18:

SV: En Edom zal een **erfelijke bezitting** zijn, en Seir zal voor zijn vijanden een **erfelijke bezitting** zijn, doch Israëel zal kracht doen. .

2. JeRoeShSháH (יְרוֹשָׁה), dat een aantal keren voorkomt in Deuteronomium, Jozua, Richteren, een keer in Jer.32:8. in II Kron.20:11 en in Ps.61:6; het meestal vertaald met 'erfbezitting'

3. MóWRáSh (מִוְרָשׁ), dat alleen voor komt in Obadja vs 17 en

Jes.14:23:

SV: En ik zal ze (Babel) stellen tot een **erve** der nachtuilen.....

4. MóWRáSháH (מִוְרָשָׁה)⁶¹ de vrouwelijke vorm van het voorgaande woord. het komt alleen voor in Ex.6:7(Hebr.telling 8), Deut. 33:4 en Ez.11 en heeft dezelfde betekenis.

5. RèShèT (רֶשֶׁת), dat algemeen met 'net' vertaald wordt en vaak voorkomt, b.v. in Psalm 25:15. Ook Br vertaalt dit woord overal met 'Netz' en laat dus de samenhang met het werkwoord niet horen.en dat doet F.Baader ook.

6. T̄ieJRóWSh (תִּירֹשׁ); het woord komt vaak voor en is de naam voor wat wij 'most' noemen. In Deut.33:28 wordt Kanaän genoemd een land van koren en most⁶².

Zowel de Niph'al en de Pi'elvervoeging als de eerste vier zelfstandige naamwoorden komen meestal voor in teksten die in verband staan met de vestiging van Israël in Kanaän. Ook het woord voor 'most' duidt op een product van een akkerbouw- gebied en dat was en is Kanaän: een droomland voor nomadische veedrijvers.

Alleen het woord RèShèT, 'net', funktioneert niet in deze context.

Behalve in Ex.27:4 en 38:4, waar het voorkomt in de beschrijving van de bouw van het brandofferaltaar, komt niet in de Torah voor. Zowel in de vertaling van Buber-Rozenzweig als in die van F Baader wordt dit woord, zoals gezegd, met 'net' vertaald. Dat hangt ongetwijfeld samen met hun beslissing om het werkwoord respectievelijk met

61. Dit woord is te herkennen in de plaatsnaam MóWRèShèT Gath in Micha 1:14.

62. Hebr. אֶרֶץ דְּגַן וְתִירֹשׁ / AèRèTs DáGán WeTieJRóWSh.

erven/onterven en 'errechten/ontrechten' te vertalen. Maar juist dit zelfstandig naamwoord verhindert om de betekenis van het werkwoord te verbinden met recht en wet. Waar gaat het wel om? Misschien zouden we - vooruitlopend op wat later nog uitvoeriger aan de orde zal komen: - verwijzen naar het verhaal van de wonderbare visvangst, zoals Lucas daarover vertelt in hoofdstuk 5 vs 1 - 11. Jezus antwoordt Petrus, die vol ontzag voor hem neerknielt: "Wees niet bevreesd, van nu aan zult gij mensen vangen", maar hier staat niet meer het werkwoord, dat Petrus eerder (vs 5) zelf gebruikt om te zeggen dat ze de hele nacht niets 'gevangen' eigenlijk 'genomen', maar 'nemen' is te gelijk 'aannemen' of beter 'ontvangen'. In vs 10 gebruikt Jezus een ander woord, n.l. ζωγρεω / zoogreoo, dat 'levend vangen', 'ten leven vangen' betekent.

*** de verantwoording van onze vertaling**

Uit de vertalingen en uit de overzichten in de lexica blijkt, dat overwegend gebruik gemaakt wordt van de noties 'in bezit nemen'⁶³ en 'erven', die in de context de betekenis 'uit de bezitting verdrijven' en 'onterven' kunnen krijgen.

De betekenis 'erven' c.q. 'onterven' die BR vrij consequent gebruikt (erben en enterben) kan eigenlijk alleen dan gekozen worden, wanneer bezittingen van de ene generatie op de andere overgaan, zoals b.v. in Gen.21:10 en Lev.25:46. Maar wanneer deze vertaling ook in andere situaties gebruikt wordt, brengt dat daar een element van wettigheid aan, waar daarvan geen sprake is. Want is er wel sprake van 'wet' en 'recht' bij zowel Gods belofte, ja eed, om het land van de Amoriten te geven aan Abraham, Izaak en Jakob en zijn zonen en bij de aanspraak van Israel op dit gebied bij het binnentrekken ervan? Gaat het om het verkrijgen van een recht? Of gaat het daar juist niet om? En al zou het gaan om 'erven', dan zeker niet om 'erfrecht'!. Ook het Nederlandse woord 'erven' heeft eigenlijk alleen te maken met het concrete woongebied, het 'erf', zoals we dat nog gebruiken bij boerderijen. 'Erven' is eigenlijk niets anders dan zo'n erf krijgen - of verdelen, als de eigenaar gestorven is. In TeNaCh had dan met dit Hebreeuwse woord gesproken kunnen worden over het 'erf', het 'erve' van de Amoriet, de Kanaäniet, de Heviet, etc., maar juist zo functioneert dit Hebreeuwse woord niet. Het is - typerend voor zoveel Hebreeuwse werkwoorden - voor alles een **werkwoord**.en dat werkwoord is niet 'erven', want dat is nauwelijks een werk-woord. Daarmee nemen we hier afstand zowel van de keuze van BR als van de keuze van F Baader, die 'errechten' c.q. 'entrechten' vertaalt. De juridische notie strijdt eerder met dit Hebreeuwse woord. We dienen hier ook in te gaan op de keuze van het Griekse woord van de oude Joodse vertalers uit Alexandrië uit de 3de eeuw vóór Christus.

Zij kozen voor κληρονομεω / klèronomeoo, tenminste in die teksten waarin over de belofte van en de vestiging in Kanaän verteld wordt. Dit werkwoord is amengesteld uit twee woorden: klèros en nomeoo. Klèros betekent eigenlijk een stuk steen met iemands naam erop. Het werd gebruikt als lotsteen⁶⁴, zoals we hierboven al inbrachten. En zo ging het functioneren bij de verdeling van bezittingen (ook van oorlogsbuit) en kreeg het betekenis van iemands (aan-)deel. Van zo'n verdeling is vooral sprake het sterven van de eigenaar en zo werd klèros een woord, dat met

63. Juist niet 'bezitten', want dat is strijdig met dit Hebreeuwse woord, zoals ook F.H.Breukelman stelt in zijn Bijbelse Theologie I,2 op blz. 224, voetnoot 24.

64. Zo komt het woord b.v. voor in de Griekse vertaling van Jona bij hoofdstuk 1:7.

'erfdeel'⁶⁵ vertaald kon worden - terecht? In de LXX wordt ook gebruikt als vertaling van het Hebreeuwse woord *NáCháLáH* (נַחֲלָה)⁶⁶

Het tweede woord is *nomeoo* en daarin het Griekse woord voor 'wet' *nomos* door en het zou met 'wettigen' vertaald kunnen worden. Pas dit tweede woord brengt dus een juridisch accent aan. Het kan omschreven worden met 'volgens erfrecht z'n deel in bezit nemen' of: 'volgens de wetten (een deel van) het erf ('erfgoed' in bde letterlijke betekenis van de onroerende goederen, gebouwen en omliggend grondgebied, erf) toebedeeld krijgen en in bezit nemen. Zonder dit tweede woord 'nomeoo' hoeft het eerste woord 'klèros' geen juridische functie te hebben. Dat komt overeen met de functie van het Hebreeuwse woord *NáCháLáH*, waarin de notie 'erven' op zichzelf niet aanwezig is en dat gewoon 'eigendom' betekent. Eigendommen bestaan echter bij de gratie van erkenning door de gemeenschap, daarin zeker in oude culturen gestuurd door vormen van religieus gezag⁶⁷. En zo krijgen deze Hebreeuwse en Griekse woorden in de loop van de geschiedenis een juridische lading. Het is echter de vraag of deze juridische lading door de Joodse vertaling van Alexandrië niet terug geprojecteerd naar teksten, waarin deze woorden die lading niet hebben - en ook niet konden hebben, omdat dit accent vreemd is aan de strekking van deze teksten. Het gaat daarin er juist niet om om de belofte van het land en de vestiging in dat land te funderen op een algemeen recht, op al dan niet goddelijke *wetten*, maar op een van Godswege gegeven opdracht, waartoe God dit volk gezegend, beter *ingezegend* heeft. Het vervullen van die opdracht is in de hele *TeNaCh* de uitdrukkelijke *voorwaarde* waarop Israël in dit land kan en mag wonen. Bij het niet nakomen daarvan kan door Israël⁶⁸ niet worden op een recht worden gewezen, geen natuurrecht en geen verworven recht. De keuze van de Joodse vertalers van de LXX zou wel eens kunnen zijn voortgekomen uit hun behoefte om de verbondenheid van Israël met dit specifieke stuk land in het Midden Oosten en hun eigen eeuwenlange gehechtheid aan deze *ZèRèTs* ook een juridische grond te verschaffen en wel die van het *erfrecht*. Voor deze interpretatie van de belofte en het binnengaan van dit land door Israël, biedt de woordkeuze in deze teksten weliswaar ruimte, maar deze interpretatie mag de eigenlijke strekking niet verzwakken of veromachtzamen en die wordt gekenmerkt door het grote woord *ToRaH*. Dat is het fundament voor de bewoning door Israël van deze *AèRèTs* en niet andersom: het land is niet de noozakelijke voorwaarde voor het naleven van de *ToRaH*⁶⁹. Zonder *ToraH* geen land, Zonder land wel *ToraH*! En dat hebben de Rabbijnen na het jaar 70 en vooral na het jaar 150 zeer consciëntieus uitgewerkt. Daarom kunnen onder Joden de uitspraak horen: "de *ToRaH* is mijn vaderland".

De Griekse woordkeuze van de LXX hoeft ons dus niet per definitie de goede weg te wijzen bij het zoeken naar de strekking, die het Hebreeuwse woord *JáRàSh* en het woord *NáChàLáH* hebben in de teksten *TeNaCh*. Die woordkeuze maakt wel duidelijk welke strekking deze woorden in de nabijbelse tijd langzamerhand hebben gekregen.

Bij het zoeken naar een Nederlands woord, waarmee dit Hebreeuwse werkwoord en de afgeleide woorden concordant kunnen worden vertaald, vallen dus zowel het begrip 'bezitten' en 'in bezit nemen' als het begrip 'erven' af. Om verder te komen, zijn we opnieuw begonnen en wel bij het afgeleide zelfstandige naamwoord *RèShèT*, dat in alle vertalingen met 'net' wordt weergegeven en daarmee naast het

65. Zie THWNT Eng.uitgave: III p.759 het artikel van J.Hermann: inheritance.

66. Hermann noemt deze vertaling als eerste in het bovengenoemde artikel, maar gaat uitvoerig in op de samenhang waarin ook het Hebreeuwse woord *JáRàSh* zo belangrijk is.

67. Dat kan, zoals we bij Jona al zagen, ook het religieuze gezag van een lotsbeschikking zijn, openbaar geworden aan het vallen van de lotstenen.

68. In tegenstelling tot de andere volken, de naties, de *GóWJieM*.

69. En dat is o.i. de centrale thematiek van het boek *Richteren*. Zie "Een ontmoetingsgeschiedenis gezocht" (A.K.van Kooij, Maastricht 2003) hoofdstuk IV.

werkwoord en de andere afleidingen wordt geplaatst, hoewel de lexica en grammatica's eensluidend zijn in de opvatting, dat ook dit woord is afgeleid van hetzelfde stamwoord.

Behalve in de drie teksten in Exodus staat dit woord overal de de context van een dreigende gevangenschap - het net wordt uitgespreid of uitgespannen⁷⁰ - of een voltrokken gevangenschap⁷¹. Het gaat in deze teksten nooit over de visvangst, maar over vangnetten voor dieren - en voor mensen, al dan niet overdrachtelijk bedoeld. Het staat vaak parallel met 'strik'. Of het werkelijk de vorm heeft van een 'net' of een 'netwerk' is nog maar de vraag. Het is allereerst iets waarmee je iets 'vangen' kunt. Ook in Ex.27:4 en 5 en Ex.38:4 behoeft wat er aan het brandofferaltaar wordt vastgemaakt niet de vorm van een net of een netwerk te hebben, het woord duidt eerder op de *functie* van wat vlak daarvoor een 'rooster'⁷² wordt genoemd en als 'wegvanger', c.q. 'opvanger' dient van b.v. as. Het is iets, ook als het van ijzer is zoals bij het altaar, dat uit te spreiden is en vast te zetten. We moeten dus bij de vertaling afzien van woorden, die vorm beschrijven, maar kiezen voor een woord, dat functie weergeeft: het vangt. En dit Nederlandse woord biedt precies de ruimte die ook voor het Hebreeuwse woord kenmerkend is, n.l. een combinatie van passiviteit (want zo'n 'ding' is niet zelf actief in het grijpen) en activiteit (want het moet wel werken). Het is een 'vanger' of beter een 'vang'⁷³.

Zo vonden we het Nederlandse werkwoord 'vangen' als basis voor de weergave van het Hebreeuwse werkwoord JÁRÀSh en zijn afleidingen. Omdat dit Nederlandse werkwoord gecombineerd kan worden vele voorzetsels (zie de volgende paragraaf), hebben we gezocht naar een voorzetsel, dat dit woord 'vangen' niet alleen duidelijk onderscheidt van de andere combinaties met vangen, maar vooral het bereik van het Hebreeuwse woord zo goed mogelijk zou beslaan. We kozen voor het minder gebruikelijke, maar wel expressieve *weg-vangen*.

* **het bereik van het Nederlandse woord**

Etymologisch is het in meerdere Germaanse talen vanaf de middeleeuwen aanwijsbaar. Het hangt samen met het Latijnse 'pangere', dat 'vastmaken' betekent, waarvan ons woord 'pact' (=verdrag) is afgeleid.

Het woord 'vangen' wordt in van Dale uitvoerig beschreven; het vergt ruim een kolom.

De eerste betekenis is; iemand (levend) of iets (in tact) door grijpen of vatten zijn zijn macht krijgen.

Als tweede betekenis wordt vermeld: onderscheppen, ondervangen.

Als derde: van alle kanten omvatten: 'omvangen'.

Als vierde: verkrijgen, 'ontvangen'.

Het werkwoord 'vangen' kan met vele voorzetsels gecombineerd worden, waardoor de betekenis sterk verandert:

aanvangen, afvangen, bevangen raken, omvangen, ontvangen, opvangen, ondervangen, vervangen, wegvangen.

70. Twee Hebreeuwse woorden komen we in deze teksten tegen: פָּרַשׁ / PháRàSh = (uit-)spreiden en כּוּן / KWN = vast zetten.

71. In deze teksten komen we drie hebreeuwse woorden tegen: לָכַד / LáKàD = grijpen, תָּפַשׁ / TáPhàS = pakken.

72. Hebr. מִכְבֵּר / Mik^eBàR, een woord dat alleen maar in deze paar teksten voorkomt en waarvan de afleiding onzeker is.

73. Dit zelfstandig naamwoord wordt onder vang II uitvoerig beschreven in Van Dale!

Met het woord 'vang-' kunnen vele zelfstandige naamwoorden één woord vormen, denk aan 'vangrek', 'vangrail', 'vangklem', 'vangnet', 'vangtouw', 'vangverbod' etc. We kennen de woorden: vang(!), vangst, vanger, en ook vangerij, als naam voor een bepaald type eendenkooi. In enkele woordcombinaties functioneert de onderliggende betekenisamenhang echter niet of nauwelijks; niemand denkt bij 'aanvangen' en 'vervangen' aan een vorm van 'vangen', maar dat is wel het geval bij 'ontvangen' en 'opvangen'. Zoals bij meerdere Nederlandse werkwoorden is het voorzetsel sterk bepalend voor de betekenis.

Het woord 'wegvangen' wordt in van Dale beschreven als 'vangende (weg-)nemen. Een veel gangbaarder woord is 'afvangen' bij nr 2 omschrijft van Dale: wat een ander toebehoort opvangen en behouden.

Een overzicht van de gebruiksmogelijkheden, die de bijbelse teksten bij de vertaling van deze Nederlandse woorden vergt, laat zien, dat het woord 'vangen' als grondwoord niet kunnen negeren. We dienen er dus voor te waken, dat dit woord met een ander hebreuws woord wordt verbonden.

In de tweede plaats hebben we de woorden 'afvangen' en 'wegvangen' nodig; daarin klinkt het woord 'vangen' sterk door en heeft bovendien een confronterend accent. Zo lopen de lijnen waarop we gekomen zijn tot

* de vernederlandsing van het Hebreeuwse werkwoord *JáRàSh* en de daarvan afgeleide zelfstandige naamwoorden.

Het werkwoord:

In de **Qal**: (af- of weg-)vangen.

Een tekstvoorbeeld:

Deut.1:8

SV: Zie, ik heb dat land gegeven voor uw aangezicht; gaat daarin en **vang** het land, dat.....

Amos 2:10:

SV:.....opdat gij het land van den Amoriet **afvangt**.

In Deut.2:24 komt ook de strijd om het bezit aan de orde::

SV:.....zie ik heb..... zijn land in uw hand gegeven; pakt'taan om **af te vangen**, en laat u met hen in in den strijd.

Jes.60:21:

SV: En uw volk zullen allen tezamen rechtvaardigen zijn, zij zullen in eeuwigheid de aarde **wegvangen**.....

en I Kon.21:15:

SV:.....dat Izebel tot Achab zeide: Sta op, **vang** de wijngaard van Naboth den Jizreëliet, dien hij weigerde u voor geld te geven, want Naboth leeft niet, maar is dood.

In de **Hiph'il**: doen (weg-)vangen.

Het causatieve karakter van deze vervoeging kan c.q. dient gehandhaafd te worden; bij de interpretatie wordt dan recht gedaan aan wat de tekst grammaticaal wil zeggen, n.l. dat God *middels de Israëlieten* dit land ter beschikking heeft gesteld.

Een tekstvoorbeeld:

Ps.44:3:

SV: Gij hebt de heidenen met uw hand **doen wegvangen**, maar hen (de vaders' uit vs 2) geplant.

Num.14:12:

SV: Ik zal het (het volk Israël, toen het murmureerde en naar Egypte terug wilde) slaan met pestilentie en ik **doe het wegvangen** en ik zal u tot een groter en sterker volk maken dan dit is.

De **Niph'al**: afgevangen worden.

Een tekstvoorbeeld:

Gen.45:11:

SV: En ik (Jozef) zal u aldaar (in het land Gosen) onderhouden,,,,,,,,,,,,,,,,,opdat gij niet **afgevangen wordt**.....

De **Pi'el**: wèg-vangen.

Met deze schrijfwijze brengen we het intensieve karakter van deze vervoeging in de vertaling aan. Een tekstvoorbeeld:

Deut.28:42:

SV: Al uw geboomte en de vrucht uws lands zal het boos gewormte **wèg-vangen**.....

De zelfstandige naamwoorden:

1 JeRéSháh (יִרְשָׁה), wegvanging.

Het woord komt alleen voor in:

Num.24:18:

SV: En Edom zal een **wegvanging** zijn, en Seir zal voor zijn vijanden een **wegvanging** zijn, doch Israël zal kracht doen. .

2. JeRoeShSháh (יִרְשָׁה): wegvanging.

Dit woord, dat een aantal keren voorkomt in Deuteronomium, Jozua, Richteren, een keer in Jer.32:8. in II Kron.20:11 en in Ps.61:6; functioneert in deze teksten op dezelfde manier als het voorafgaande in Num.24:18 en we kiezen daarom voor dezelfde vertaling.

3. MóWRáSh (מִוְרָשׁ): wegvangst.

Het komt alleen voor in Obadja vs 17 en

Jes.14:23:

SV: En ik zal ze (Babel) stellen tot een **wegvangst** der nachtuilen.....

4. MóWRáSháh (מִוְרָשָׁה) : vangst:

Het is de vrouwelijke vorm van het voorgaande woord. het komt alleen voor in Ex.6:7 (Hebr.telling 8), Deut. 33:4 en Ez.11 en heeft vrijwel dezelfde betekenis. Ex.6:7(8):

SV: En ik zal ulieden brengen in het land, waarover Ik mijn hand opgeheven heb, dat Ik het Abraham, Izaäk en Jakob geven zou; en Ik zal het ulieden geven **tot vangst**.

5. RèShèT (רִשֶׁת): vang

6. T̄ieJRóWSh (תִּירוֹשׁ): opvangsel:

Door deze beslissing kan ook het nederlandse woord 'opvangen' in een concordante vertaling niet de weergave zijn van een ander Hebreeuws woord.

Een tekstvoorbeeld:

Deut.33:28:

SV.....en jakobs oog zal zijn op een land van koren⁷⁴ en **opvangsel**.

* gevolgen voor de betekenis

Door het tezamen brengen ('op-lezen') van alle teksten, waarin dit Hebreeuwse werkwoord en zijn afleidingen voorkomen, krijgen we een beeld van de betekenis van dit zo belangrijke Hebreeuwse begrip. Kenmerkend is, in de eerste plaats dat dit woord Israel oproept om actief en met goede moed dit land in te gaan, maar tegelijkertijd diep te beseffen, dat het geen verovering wordt, maar als een geschenk ontvangen en bewaard dient te worden.

In de tweede plaats vertelt dit woord, dat dit land in geen enkel opzicht neutraal gebied: het wordt namelijk al bewoond, ook toen Abraham er in trok.

Bovendien is het daarom niet neutraal, omdat God zelf er zijn claim, zijn hand, op heeft gelegd en het daarmee een bestemming heeft gegeven.

In de derde plaats maakt de notie 'vangen' duidelijk, dat het nooit zal gaan om een stabiel, door recht en (natuur-)wet bevestigd bezit, maar altijd om labiel evenwicht tussen wat geboden is van Godswege en voor mensen haalbaar is. Het land moet steeds opnieuw 'gevangen' worden en 'weggevangen' uit verkeerde handen - die verkeerde handen kunnen de handen van Israel zelf zijn en waren dat ook.

gevolgen voor de theologie

De verhouding van Israel tot dit stuk land in het midden Oosten is ernstig theologisch item - ook voor de kerk' Het raakt de verhouding Jezus met dit land en aan de verhouding van de kerk tot Israel. Alleen door de opgave van het vertalen van deze Hebreeuwse teksten naar de talen van de naties en daarom van de liturgie - een opdracht die de kerk niet zomaar vanaf de vroegste tijd heeft erkend en aanvaard - uiterst serieus te nemen en zich als kerk daarbij streng door de grondtalen te laten leiden, kan de kerk de zo hard nodige bijdrage aan het (internationale en interreligieuze) gesprek over de verhouding van Israel en dit land integer - niet ten laatste, maar eindelijk eens juist tegenover Israel en tegen over de Joden - voeren. Wanneer we horen, dat in plaats van de begrippen 'bezitten' en 'erven' het woord 'vangen', in de zin van ontvangen en wegvangen, één van de paar centrale begrippen is, die Israel met dit land verbindt, helpt dat om Gods stem in deze tragische geschiedenis en dit uiterste gespannen gesprek niet te missen.

* gevolgen voor het taalgebruik

In een Nederlandse vertaling van TeNaCh krijgen de woorden '(af-,weg-)vangen', vangst, vang (en opvangsel) een belangrijke functie, met name in de teksten, waarin het gaat over de verhouding van Israel tot het land Kanaän. De tot nu toe daar gangbare woorden, zoals 'inbezit nemen/krijgen', 'uit de bezitting verdrijven', 'erven' 'erfdeel' etc. verdwijnen uit de Nederlandse tekst. De term 'bezit' komt nog wel voor, maar met een ander Hebreeuws woord verbonden. Het begrip 'erven' komt niet meer voor.

Daardoor verandert de kleur en de sfeer in deze teksten. De belangrijkste verandering is, dat de Nederlandse tekst, net zoals de Hebreeuwse alleen via *interpretatie* tot spreken kan worden gebracht. Door zo te vertalen, wordt die interpretatie een opgave voor de lezer i.p.v. voor de (deskundige, meestal verborgen en nauwelijks aanspreekbare) vertaler. Juist bij een zo cruciaal onderwerp als de komst van Israel naar en het verblijf in het stroomgebied van de Jordaan is dat

---

74. Hebr. דָּגָן / DáGÁN is het product van de dorsvloer; het gedorst zou een betere vertaling zijn en zo correspondeert het met het product van de perskuip.

groot belang. Elke lezer is zelf verantwoordelijk voor deze uitleg en dus voor de daaraan gekoppelde politieke en religieuze positiekeuze - op een vergelijkbare manier waren de (en zijn) de Israëlieten (c.q. Israeli's) zowel voor hun positiekeuze als voor de interpretatie verantwoordelijk van deze teksten, die de grondslag van hun (volks-)bestaan zijn. Naar wat God hier werkelijk gezegd en bedoeld heeft, kunnen we alleen samen en in continu overleg zoeken - en alleen wie blijft zoeken zal vinden; wie niet meer zoekt, omdat hij/zij het meent te weten en een standpunt inneemt die hem/haar het verder luisteren en zoeken blokkeert, is de weg al kwijt.